

Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi

Derleme Makalesi

Endüstriyel Alanların Endüstriyel Parklara Dönüşümü

Sertaç KAYA^{a,*}, Özgür YERLİ^a, Selen DÖNER^b

^a Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Orman Fakültesi, Düzce Üniversitesi, Düzce, TÜRKİYE

^b Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce Üniversitesi, Düzce, TÜRKİYE

* Sorumlu yazarın e-posta adresi: sertackaya@duzce.edu.tr

ÖZET

Kent içerisinde var olan ve zamanla ekonomik ömrünü yitirmiş, işlevini kaybetmiş endüstriyel alanların yeniden kamuya kazandırılması amacıyla, kentsel dönüşüm projeleri kapsamında farklı kullanım tipleri ile yeni kullanım alanlarına dönüştürülmesi gerektiği son dönemlerde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde popüler bir hale gelmiştir. Sanayi alanlarının dönüşümünde hem kamusal yararı göz önünde bulunduracak hem de kentsel tasarım projeleri ile kent halkının yaşam kalitesine önemli katkılar sağlayacak dönüşüm projelerine gereksinim olduğu kuşkusuz açıktır. Kentsel dönüşümlerle kentin dokusu yaşanabilir bir şekilde yeniden inşa edilirken diğer taraftan çağdaş şehircilik ilkelerine göre daha yaşanabilir bir kent yaratılmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde endüstriyel dönüşüm kavramı henüz yeni bir kavramdır. Fakat bilinmektedir ki kente kimlik kazandıran, onu geçmiş ile bir arada tutan, kent belleğinin saklı kalmasına büyük katkı sağlayan en büyük parametrelerden birisi de yapılardır. Bu anlamda konut bölgeleri dışında en önemli yapı birimlerini endüstri yapıları oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında kentte ve kentlilerin geçmişinde izler bırakan endüstri yapılarının/mekânların işlevlerini tamamladıktan sonra kente ve kentlilere geri kazandırılabilme olanakları üzerinde durulmuştur. Böylelikle hem kent, eski kullanımın ardından yeni bir kullanıma sahip olmuş olacak hem de kentin tarihinde izler bırakan yapılar/mekânlar tarihe gömülmemiş, aksine adeta kent belliğini diri tutan bir yapıtaşına hatta belki de landmark (kent simgesi) haline dönüşmüş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel alan, Dönüşüm, Kent, Park

Transformation of Industrial Areas to Industrial Parks

ABSTRACT

Transformation idea of industrial areas which had been located in the city and lost economic life and function to new using areas with different using types has become popular in developed and developing countries. Transformation is made to give these areas to the public again. It is obvious that we need these transformation projects which both provide important contribution about life quality and consider the public interest. In urban renewal the texture of the city is created again thereby livable way on the other hand it is try to create a more livable city according to the principles of contemporary urbanism. Industrial transformation concept is freshly a new idea in Turkey but it has known that one of the major parameter is building which gives identity to the city, holds together with the past, keeps the memory of the city. In this sense industrial areas are the most important buildings exception residential areas. In this paper transformation possibility of industrial buildings/areas which had lost economic life and function to the city and citizens. Thus both the city will have a new using area after its

old using type and the building/areas which won't have been imbedded in history contrary they will be landmarks that protect the memory of the city.

Keywords: Industrial areas, Transformation, City, Park

I. GİRİŞ

ENDÜSTRİ devriminin gerçekleşmesiyle birlikte kırsal yerleşimlerde yaşamlarını sürdüren insanlar kentlere doğru bir yönelim göstermeye başlamışlardır. Son 50 yıl içerisinde nüfusu bir zamanlar 1 milyon civarlarında olan büyük kentler, günümüzde 5 milyon üzeri nüfuslu metropollere ve mega kentlere dönüşmüşlerdir [1]. Artan nüfus, sağlıksız yaşam koşulları, kentlerin mekânsal yetersizlikleri gibi endüstriyelleşme ile birlikte ortaya çıkan sorunlar kentlerde ilk büyük çaplı dönüşümleri endüstri döneminde ortaya çıkarmıştır [2]. Bakan ve Konuk [3]'a göre kentlerimiz, bugün aşırı nüfus yığılmaları, ekonomik şartlar, sosyal bilinçsizlik, yanlış yer seçimi tercihleri, arz-talep eğilimleri gibi çeşitli nedenlere bağlı bir çöküş yaşamaktadır. Dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de kuvvetle hissedilen bu çöküş, yalnızca kentleşme sancıları çekmekte olan az gelişmiş ülkelerde değil, 19. yüzyıldan bu yana hızlı dönüşüm süreçleri yaşayan gelişmiş ülkelerde de görülmektedir.

Günümüzde ülkemiz ve gelişmekte olan ülkelerde dönüşüm gerekliliğini oluşturan nedenler çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilikler fiziksel, sosyal ve teknolojik açıdan sıralanabilmektedir. Fiziksel açıdan günümüz kentlerinin mevcut yapısal alanlarının fiziksel ömürlerini dolduruyor olmaları, altyapı problemleri, kentsel estetiğinin bozulması, sosyal anlamda bakıldığında; artan nüfusla birlikte yasadışı yapılaşan alanlar, kentlerin kimliksizleşmesi, teknolojik anlamda bakıldığında ise; ulaşım ve mekânsızlaşma gibi genel başlıklar ile bu çeşitlilik açıklanabilmektedir [2]. Dönüşüm kavramı, kentle ilişkili ya da ilişkisiz alanları kentle ilişkilendirerek, o coğrafya içerisindeki arazi kullanımına, fiziksel, işlevsel, sosyal, ekonomik, ekolojik anlamda müdahale etmeyi tariflemektedir. Bir başka ifade ile dönüşüm, kentin makro formunu etkileyip değiştiren bir olgudur. Dönüşüm, zaman içinde değişiklikleri de içerdiğinden, herhangi bir şehrin gelişimini anlamayı, kenti tanımayı ve kavramayı da beraberinde getirmektedir [36]. Dönüşüm süreci kendiliğinden gelişebildiği gibi planlı bir biçimde de gerçekleşebilir. Kendiliğinden gelişen dönüşümlerin kente maliyeti yüksek olmaktadır. Benimsenecek planlı yaklaşımlar hem ekonomik anlamda hem de kentsel mekân anlamında kentin daha sağlıklı bir yeniden üretim süreci geçirmesini sağlamaktadır [2].

Endüstriyelleşme, kentleşme ve büyük kentlere olan göç, kenti olduğu kadar kentlileri de olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüz insanı, yorucu ve stresli ortamlardan uzak olan, doğayı hissedebileceği mekânlara ihtiyaç duymaktadır. Ancak yüksek binalar arasında giderek kaybolan yeşil alanlar, kent insanının boş zamanlarını değerlendirdikleri alanlar olarak kentin kullanımına yetmemeye başlamıştır. Artan kent nüfusuna bağlı olarak, yapılarla kaplanan kentlerde, kentsel açık alanların yer seçimi ve kentsel endüstriyel alanların olumsuz etkilerinden korunma biçimleri giderek önem kazanmaktadır [4].

Tolga [5]'ya göre, kentlerde nüfusun ve kentsel arazi değerinin her geçen gün artması, sanayi alanlarının buldukları kentsel konumların değerli olması ve ortaya çıkan yeni kentsel mekân ihtiyaçları için elverişli olmaları, bu alanların sürdürülebilir kent kavramı ile yeniden programlanarak kullanılmasını gerekli kılmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik gelişmelere paralel olarak değişim gösteren sanayi yapılanmaları, üretimin kentlerin dışında yer alması fikrini ortaya

koymuş ve kent içinde işlevsizleşen sanayi alanlarının değerlendirilmeleri gündeme gelmiştir. Bu alanların park alanlarına dönüştürülerek değerlendirilmesi yapı yoğunlukları baskısı altındaki şehir insanının oturma, dinlenme, eğlenme, spor yapma gibi yaşamsal aktivitelerini gerçekleştirebilmesine olanak tanıyarak yaşam kalitesini artırmaktadır [6]. Koçan [7]'a göre de üretimin kentlerden uzaklaşmasıyla kent içinde kalan sanayi alanları, kentlerin yeniden yapılanma sürecinde yeni kullanım biçimleriyle önemli bir rol üstlenmişlerdir. Özellikle Avrupa Kıtası'nda, endüstriyel alanların yeniden değerlendirilmesi sanayi alanlarının çok büyük alanları kapladığından dolayı etkisi de o derece büyük olmuştur [5].

Endüstriyel alanların kentlerin gelişimi, teknolojik ilerleme, ekonomik kazanımlar gibi getiriler açısından kentler vazgeçilmez olduğu açıktır. Bu alanlar faaliyetleri sırasında içinde buldukları kente ekonomik, sosyal, görsel anlamda katkı sağladıkları gibi faaliyetleri sonlandıktan sonra çoğu zaman terk edilmekte, atıl halde bırakılmaktadırlar. Oysa bu alanların faaliyet sonrasında da kente ekonomik, görsel ve sosyal olarak katkı sağlamaları mümkündür. Dolayısı ile endüstri alanları, barındırdıkları potansiyel gereği ömürleri tükendikten sonra bile kentin, kentlilerin yararına çalışmaya devam eden sistemler bütünü olarak oldukça önem taşımaktadır. Bu çalışmada, kentlerde işlevsizleşen sanayi alanlarının ve eksikliği giderek hissedilen yeşil alan ihtiyacına bağlı olarak bu tür sanayi alanlarının park alanlarına dönüştürülmesinin kent yaşamına sağlayacağı katkılar üzerinde durulmaktadır.

II. MALZEME ve YÖNTEM

Çalışmanın temel materyalini, endüstriyel parklar konusu ile ilişkili çalışılmış yerli ve yabancı makaleler, bildiriler, yüksek lisans ve doktora tezlerini içeren literatür kaynakları, ülkemizde ve dünyada endüstriyel alanların endüstriyel parklara ve/veya farklı kentsel kamusal mekanlara dönüşümüne örnek olan ve potansiyel içeren uygulama alanlarına ilişkin veriler oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle ortaya konan amaca ulaşmaya yönelik izlenen yöntemin aşamalarını ise konunun belirlenmesi, veri toplama (literatür taraması), verilerin ve uygulama örneklerinin incelenmesi, değerlendirilmesi, öneriler şeklinde sıralanabilmektedir. Örnekler seçilirken iç mekanlarda yapılan dönüşümler yerine özellikle dış mekan kullanımını içeren, yapı ve çevresiyle birlikte bir etki alanına sahip alanların seçilmesine özen gösterilmiştir.

III. BULGULAR ve TARTIŞMA

Ülkemizde endüstriyel dönüşüm kavramı henüz yeni bir olgudur. Birkaç endüstri yapısına yeniden işlev kazandırılması dışında dönüşümü yapılmış endüstri bölgesi bulunmamaktadır. Son zamanlarda endüstriyel alanlar ile ilgili yapılan çalışmalar ile endüstriyel alanların dönüşümüne dair çeşitli senaryolar üretilmiş ve ayrıca yarışma projeleriyle birlikte işlevini yitirmiş endüstriyel alanların kentsel mekânlara dönüşümü söz konusu olmuştur. Bu yarışma projelerine örnek olarak Zonguldak Lavuar Alanı, Uşak Eski Tabakhane Sanayi Bölgesi, Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası, Bursa Merinos Fabrikası verilebilmektedir. Konu ile ilgili ülkemiz ve dünya ölçeğinde uygulanmış çeşitli örnekler aşağıda irdelenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin en büyük sanayi şehirlerinden biri olan Kocaeli, bu anlamda pilot kent olabilecek rezerv alanlara sahiptir. Bu alanların en niteliklisi ise Kocaeli'nin merkez ilçesi olan İzmit'in merkez kıyı şeridi bölgesinde bulunan Seka Kâğıt Fabrikası'dır. Fabrika, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesinin ardından kâğıt fabrikası kimliğinden bir kent parkı kimliğine bürünmüştür ve adı Sekapark olarak değiştirilmiştir. Kent içerisindeki konumu, tarihi geçmişi ve yeni imajı ile Seka, tüm şehrin gelişimine yön verecek kentsel gelişim odağı konumuna gelmiştir [3]. 1100 dönümlük arazi üzerine kurulan 'Sekapark'ta 15m yüksekliğinde 150m çapında dev yapay çim tepe, Avrupa'nın en büyük 5. tırmanma duvarı, yapay kum plajı, 10.000 kişilik konser ve performans platformu, yüzbinlerce m² çim alan, yürüyüş ve bisiklet yolu, 800 araçlık otopark ve silo cafeler bulunmaktadır [8]. Sekapark'ın eski ve yeni görünümü Şekil 1'de verilmiştir.

Almanya'nın kuzeyinde yer alan Duisburg Parkı endüstriyel dönüşümlere olumlu örneklerden biridir [4]. Duisburg Parkı, Almanya'nın Duisburg kentinin kuzeyinde bulunan halka açık bir park alanıdır [10]. Sanayi geçmişini reddetmek yerine anlamaya ve iyileştirmeye çalışmak niyetiyle, Peter Latz tarafından 1991 yılında tasarlanmıştır. Parkın bulunduğu alan 19.yüzyılın ortalarına kadar tarım arazisi iken, kömür ve çelik üretim tesisine dönüşmüştür. Önemli ölçüde kirlenip 1985 yılında terk edilen bölge bugün geçmişini yansıtan parka ev sahipliği yapmaktadır. Duisburg Parkı'nın eski ve yeni görünümü Şekil 2'de verilmiştir.

Eski bir endüstri yapısının korunup günümüze farklı bir kimlikle taşınması ve kullanım alanına dönüştürülmesi örneği olarak Londra'nın güney batısında, Thames Nehri'nin güneyinde yer alan Battersea Havagazı Fabrikası'dır. Fabrika 1930'larda üretime başlamış ve uzun yıllar boyunca Londra'nın ihtiyacını karşılamış, 1975 yılında kapanmıştır. Kapanmasının ardından korunması için kampanyalar yürütülmüş ve 1980 yılında koruma alanı olarak ilan edilmiştir. 2004 yılında Dünya Anıtlar Fonu tarafından, dünyanın doğal, çevresel ve mimari miraslarını korumak için çalışmalar yürüten New York merkezli Dünya Anıtlar İzleme Kurulu (World Monuments Watch) listesinde yer alan eski fabrika, çeşitli sanatsal ve kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır [12]. Battersea Havagazı Fabrikası'nın eski ve yeni görünümü Şekil 3'te verilmiştir.

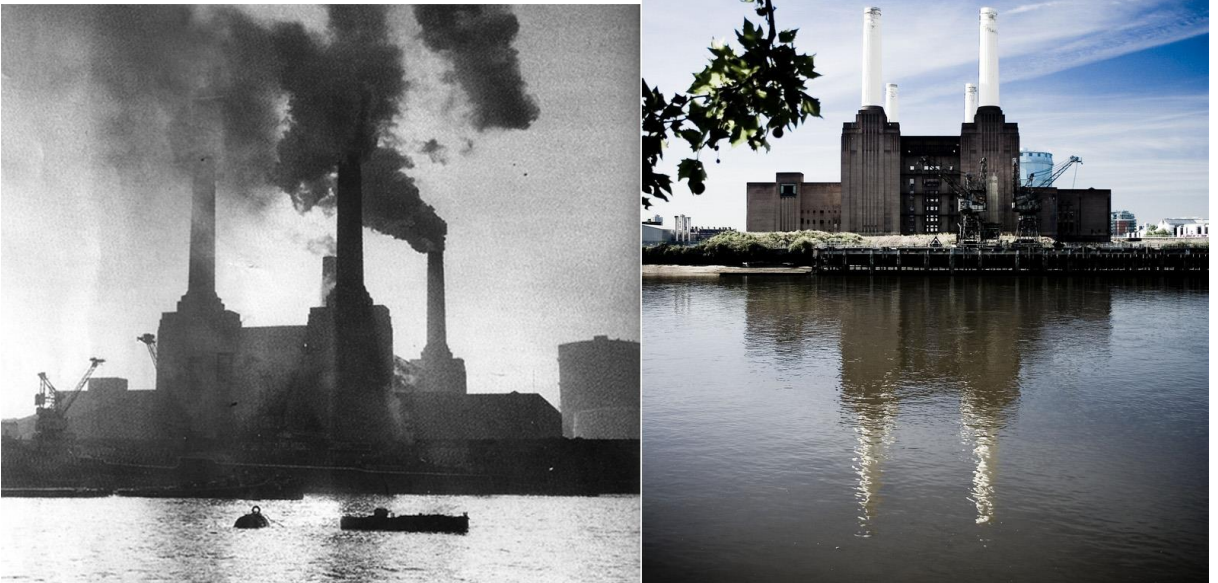

Şekil 1. Sekapark'ın eski ve yeni görünümü [9-38]

Şekil 2. Duisburg Parkı eski ve yeni görünümü [11-39]

İzmir Havagazı Fabrikası ise ülkemizde benzer bir örneği ortaya koymaktadır (Şekil 4). 1902 yılından itibaren şehrin havagazı ile aydınlatma sisteminin temelini oluşturan Alsancak'taki havagazı fabrikası, 2007-2008'de İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından restore ettirilerek kültür merkezine dönüştürülmüştür [14]. Proje kapsamında, 24 bin metrekarelik alanda, 2.850 metrekare inşaat alanına sahip tescilli yapılar dışındaki tüm yapılar yıkılmıştır. Aslına uygun olarak restore edilen tescilli yapılar kültür mekânı olarak kullanılmaya başlanmıştır [15].

Şekil 3. Battersea Havagazı Fabrikası'nın eski ve yeni görünümü [13-40]

Şekil 4. İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası'nın eski ve yeni görünümü [16-41]

Battersea ve İzmir Havagazı Fabrikaları ile benzer bir geçmişe, fakat üzücü bir sona sahip bir başka uygulama konusu ise Ankara Havagazı Fabrikası'dır (Şekil 5). 1928 yılında Alman Aktien Elektrischen Gesellschaft firması tarafından inşaatına başlanan yapının mimarı Werner Issel'dir. 57.270 metrekare alana yayılmış olan fabrikada elektrik üretim tesislerinin ve gazhanenin dışında işçi

lojmanları, yemekhane ve cami gibi altyapı tesisleri de yer almıştır. Tesis 1929-1990 yılları arasında tam 61 sene faaliyet göstermiş ve başkentin havagazı ihtiyacını karşılamıştır. Kültür Bakanlığı tarafından arkeolojik sit alanı ilan edilen yapı daha sonra Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından koruma kapsamından çıkartılmış, 2006 yılında ise Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yıkılmıştır. Sanayi tarihi açısından önemli olan yapının korunmamış olması çeşitli tepkilerle karşılanmıştır. Bu kapsamda TMMOB Mimarlar Odası, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in *Dünya Belediye Başkanlığı* yarışmasında aday olmasına itiraz etmiştir. Tarihi yapının yerinde bugün işporta pazarı yer almaktadır [17].

Yurtdışı örnekler incelendiğinde kentsel dönüşüm kavramına örnek gösterebilecek en önemli alanlardan birisi de Amerika'nın New York şehrinde High Line parkıdır (Şekil 6). High Line projesi Manhattan'da yer alan ve de yerden yükseltilmiş bir demiryolu hattı üzerine yeniden tasarlanmış ve yeşillendirilmiş bir park alanıdır. 1930'lu yılların başında New York Merkez Demiryolları tarafından cadde seviyesindeki tren kazalarını önleme amacıyla bölgedeki endüstriyel depolara hizmet için yerden yükseltilmiş demiryolu inşa etmeye karar vermesiyle High Line projesi gerçekleşmiştir. Ancak yeni otoyollar ve tırlar bu sistemin işlevini yitirmesine neden olmuştur. 1970 yılında Bank Caddesi'ne kadarki kısmı kapanan tren hattının kalan kısmı da 1980 yılında kapanmıştır. O dönemden beri bu hat üzerinde çimen, ot, çiçek ve ağaçlardan oluşan kendine has bir ekolojik sistem oluşmuştur. 2009 yılında tamamlanan proje ile bu alan yeniden restore edilip yerden yükseltilmiş yeşillendirilmiş bir park alanı olarak tasarlanmıştır [19].

Şekil 5. Ankara Havagazı Fabrikası [18]

Şekil 6. High Line eski ve yeni görünümü [20-42]

Son yıllarda ülkemizde işlevini tamamlayan endüstriyel alanların kentsel mekânlara dönüşümü amacıyla çeşitli yarışmalar yapılmaktadır. Bu yarışmalara en son örneklerden birisi de Zonguldak Lavuar Alanıdır (Şekil 7). Ancak yarışma sonucu onaylanan proje kapsamında imar planı belirlenmiş olan Lavuar alanında mülkiyet sorunu nedeniyle proje henüz uygulanamamıştır [21].

Şekil 7. Zonguldak Lavuar Alanı Mevcut Durumu ve Koruma, Planlama, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Düzenleme Proje Yarışması'ndan bir örnek [22-43]

İtalya Torino'da ise Dora nehri kıyısında yer alan terk edilmiş endüstri bölgesi dönüştürülerek kente yeniden kazandırılmıştır (Şekil 8). 19. yüzyılda endüstrileşmeye başlayan Torino, 20. yüzyılda artık gelişim sınırlarına ulaşmıştır. Bölgede Fiat Ferriere Piemontesi çelik ve metal levha fabrikası ve Michelin lastik fabrikası gibi büyük ölçekte üretim yapan fabrikalar, 1980'lerde sanayide yaşanan düşüşün ardından kapandığı için bölge terk edilmiştir. Kent merkezinin hemen yanında bulunan bu devasa alan zaman içinde harabeye dönüşmüştür. 1998 yılında, terk edilmiş endüstri alanlarının dönüşümü ve kente kazandırılması için bir kentsel dönüşüm programı (Programma di Riqualificazione Urbana PRIU) başlatılmıştır. Beş ayrı iç bölgeden oluşan parkta her bir alan, önceden bölgede var olan firmalara ithaf edilerek onların isimleri ile anılmıştır. Parkın kimliğini oluşturan en önemli nokta, bölgede yer alan endüstri kalıntılarıdır. Bu doğrultuda park içinde yer alan her bir bölgenin de, barındırdığı kalıntılara göre, kendine has bir karakteri yansıtması hedeflenmiştir [23].

Şekil 8. Torino'da endüstri parkı dönüşüm örneği [23]

Floransa'nın ilk tren istasyon yapısı olan Leopolda Tren İstasyonu, tarihî kent surları dışında kalan bir alanda, Porta al Prato adlı kent kapısının yanında 1848 yılında inşa edilmiştir. İtalya Krallığı'nın ilanından sonra yolcu trafiğine kapatılan istasyon 1993 yılına kadar depo ve benzeri işlevlerle kullanılmıştır. 1990'larda yenileme sürecine giren eski istasyon alanı, tarihî kent merkezindeki merkez tren istasyonuna ve Parco delle Cascine adlı kent parkına çok yakın olması nedeniyle kentin çok stratejik bir noktasındadır. Eski tren istasyonunun sergi merkezi olarak yeniden kullanım kararı alınmıştır. Yerel otoritenin kurallarına göre yapının rehabilitasyonu sırasında mevcut yapının mimari karakterinin ve açık alanlarının kalitesinin korunması gerekmektedir. Çok amaçlı kullanıma hizmet veren bir yapıya dönüştürülen eski istasyon günümüzde sergilere, fuarlara, kültürel etkinliklere ve Floransa'da modanın gelişimi ile ilgili tüm olaylara ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 9). Yapının 1980'li yıllarda çekilen fotoğraflarına dayanarak istasyon yapısının yeniden işlevlendirilmesi sırasında mevcut mimari karakter mümkün olduğunca korunmuştur [24].

Şekil 9. Floransa'da dönüşüm örneği [24]

Ülkemizde parka dönüşme potansiyeli barındıran endüstri alanlarından biri Eskişehir TÜLOMSAŞ' tır (Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayi AŞ). Cumhuriyet Döneminden günümüze Eskişehir Kentinin, endüstri, sanayi, üretim, teknoloji alanında ülkenin gelişimine sağladığı faydalar kuşkusuz tartışılmazdır. Tarihin izlerini taşıyan ve kent belleğinin günümüze aktarılmasına büyük katkı sağlamış oluşumlardan biri de TÜLOMSAŞ' tır. Bu bölgenin, ileriki yıllarda işlevini tamamlamasının ardından veya artan kent nüfus ile birlikte kent dışına aktarılması ihtimali durumunda bu alanın endüstriyel parklara dönüşüm fikri oldukça önemlidir.

TÜLOMSAŞ, 1894 yılında Almanlar tarafından Anadolu-Bağdat demiryolu ile ilgili olarak buharlı lokomotif ve vagon tamiri ihtiyacını karşılamak üzere Anadolu-Osmanlı Kumpanyası adı ile kurulur. 1986 yılında ise Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayii A.Ş., TÜLOMSAŞ adını alır. 176.000 m²

kapalı 324.000 m² açık olmak üzere toplam 500.000 m² 'lık bir yerleşim alanına sahiptir [25]. Şekil 10'da TÜLOMSAŞ'ın Eskişehir kent dokusu içerisindeki yeri görülmektedir.

Şekil 10. Eskişehir kent merkezinde TÜLOMSAŞ' ın konumu [26]

IV. SONUÇ

Kent olgusu, anlam itibari ile çok geniş bir içeriğe sahiptir. Keleş'e [27] göre insanlar bir uzam (mekân), bir toprak parçası üzerinde yaşarlar. İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri bu mekân parçası, nüfus, yönetsel sınırlar, üretim biçimleri gibi farklı yaklaşımlar vasıtası ile ele alınmakta ve çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır.

Kente ilişkin hangi tanıma bakılırsa bakılsın kuşkusuzdur ki kent, konut bölgeleri, yeşil alanlar, ticaret alanları, sanayi-endüstri bölgeleri, kamusal alanlar gibi farklı alan kullanımlarının bir arada bulunduğu bir kompleks ve sistemler bütünüdür. Her kenti oluşturan doğal, kültürel, sosyal ve tarihsel öğeleri barındıran geçmiş ve bunun getirdiği birikim, o kente ilişkin mekânların, sosyal çevrenin, kentli profiline yani kent kimliğinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Köylü ve Kiper [28] de benzer şekilde, kentlerin kimlikleri üzerinde sadece doğal koşulların etkili olmadığını, tarihlerinin bir parçası olan ve sosyal yaşamın bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyo-kültürel peyzaj öğelerinin de kentlerin kendilerine özgü kimliklerini kazanmalarına katkı sağladığını belirtmişlerdir.

Kente kimlik kazandıran, onu geçmiş ile bir arada tutan, kent belleğinin saklı kalmasına büyük katkı sağlayan en büyük parametrelerden birisi de yapılarıdır. Bu anlamda konut bölgeleri dışında en önemli yapı birimlerini endüstri yapıları oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında kentte ve kentlilerin geçmişinde izler bırakan endüstri yapılarının/mekânların işlevlerini tamamladıktan sonra kente ve kentlilere geri kazandırılabilme olanakları üzerinde durulmuştur. Böylelikle hem kent, eski kullanımın ardından yeni bir kullanıma sahip olmuş olacak hem de kentin tarihinde izler bırakan yapılar/mekânlar tarihe gömülmemiş, aksine adeta kent belliğini diri tutan bir yapıtaşına hatta belki de landmark (kent

simgesi) haline dönüşmüş olacaktır. Endüstriyel alanların rekreasyon parklarına/alanlarına dönüşümü ile aynı zamanda kentlerin, dolayısıyla da kentlilerin ihtiyacı olan açık ve yeşil alanlar sistemine de olumlu katkıda bulunulacaktır. Kent için farklı sosyal ortamlar yaratılmış olacak böylece yaşam kalitesinde de olumlu farklılaşmalar ortaya çıkacaktır. Tatlıdil'de [37] kenti insan için yaşanabilir mekânlara dönüştürmeyi amaçlayan kentsel tasarım çalışmalarının büyük önem taşıdığından bahsetmiş, peyzaj mimarlarının, mimarların, kent plancılarının ve kent sosyologlarının disiplinler arası çalışmalarına kentlilerin de katılımının gerektiğini vurgulamıştır.

Elhan (2009)'a göre de sanayi mirası yapı ve alanları kentin mimari kimliğine ait tarihsel göstergeler olmalarının yanı sıra, işlevi ve yapımını sağlayan değerlerle ekonomide üretimin hakim olduğu bir dönemin mekânsal kurgusunun, yaşantısının ve kültürünün izlerini yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla birçok açıdan değer taşıyan sanayi mirası yapı ve alanları aynı zamanda toplumsal bellek, yaşam tarzı ve yerel kültürü tanımlayan referanslar içermektedirler. Toplumun kültürel kimliğinin sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir rolü olan sanayi mirası yapı ve alanları hem üzerlerine yüklenen sembolik anlamlar hem de işlev özellikleriyle, değişim içindeki kentsel mekânın yeniden tasarlanmasında, önemli girdiler sağlayan ve mekânı özgün kılan kaynaklar olarak algılanmalıdır [29].

Uzun yıllar üretimine devam etmiş olan eski endüstri alanları sahip oldukları endüstriyel miras ve kültürel miras değeri ile birlikte uluslararası rekabet ortamında kentlerin yeni kimliğinin belirlenmesinde önemli potansiyel alanlar olmuştur. Genellikle kentin gelişimi ile beraber kent içinde kalmış endüstri tesis ve yapılarının; kentin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden işlev kazandırılmasını içeren kentsel yenileme projelerin gündeme gelmiştir [30].

Kent içinde atıl durumda bulunan kentsel kayıp mekânlar olan endüstri alanlarının kente yeniden kazandırılması ve kamu kullanımına açılması, sanayi kentlerinin kimlikleri ile bu kimliklerinin sürdürülebilir olması için çok önemlidir. Seka Fabrikası gibi endüstri alanlarının tekrar işlev kazanarak kamusal kullanıma açılması, sosyal ve kültürel birlikteliğin kent ölçeğinde sağlanması fikirleri, endüstriyel dönüşüm projelerinin önemini daha da artırmaktadır [3]. Oğuz ve ark., [4]'deki çalışmasında özellikle kent içinde atıl durumda bulunan ve kentsel kayıp mekânlar olarak adlandırılan endüstri alanlarının kente yeniden kazandırılması ve kamu kullanımına açılması, sanayi kentlerinin kimliklerinin sürdürülebilir olması için çok önemli olduğundan bahsetmiştir.

Atıl kalan endüstriyel alanlar bir bütün halinde ve kentle yoğun bir örgüyle bağlı oldukları dönemlerdeki gibi kente bağlanmalıdır; aksi takdirde tarihi endüstriyel alanların kentten kopup kullanılamaz hale gelmesi, kentte geniş çöküntü alanları (boş alanlar) oluşturmaktadır [31].

Ülkemizde atıl durumdaki tarihi endüstriyel yapıların sürdürülebilirliğine dair etkin yönetim politikası olmaması sebebiyle, bu yapıların sürdürülebilir yaklaşımla yeniden kullanımı, rastlantısal şartlara bağlı kalmaktadır. Kimi zaman kentsel dönüşüm adı altında endüstriyel mirasa ait yapıların ortadan kaldırılması çözüm olarak görülmektedir [31]. Ruhr örneği (Duisburg Parkı) yıkmadan da dönüşümün sağlanabileceğini göstermektedir. Endüstriyel bölgelerin dönüşümüyle birlikte bu alanlar kültür ve sanat dayalı mekânlara ev sahipliği yaparak kent imajına olumlu katkı sağlayacaklardır. Bunun yanı sıra Ruhr örneği, kentsel dönüşümün sadece bir kentin değil, kırsal çevreyi de içine alan daha geniş bir bölgenin toplumsal ihtiyaçlara göre yeni baştan yaratılmasının gerekli olduğunu göstermektedir [32].

Sanayi Alanlarının Dönüşümü kavramından yola çıkılarak, kullanılmayan veya atıl durumda olan sanayi tesislerinin yeni kentsel mekân ihtiyaçları için kullanıma sunulması, turizme kazandırılarak kaynak elde edilmesi gerekse alternatif kullanımlar açısından özgün bir çözüm olacaktır [33].

Sanayi alanları park alanlarına dönüştürülürken dönüşüm projeleri içerisinde sanayi yapıları da restore edilerek yeniden işlevlendirilmelidir. Sanayi alanlarında bulunan yapılar bulundukları mekanik donatılar ile birlikte geçmiş dönemin teknolojik, mimari, ekonomik, tarihi anlamda izlerini taşırlar. Taşıdıkları izlerle bir dönemi temsil ettikleri söylenilebilen sanayi yapılarının birer kültür varlığı olarak korunup işlevlendirilmesi, o bölgede yaşayanların kent ile ilişkilerini kuvvetlendirerek geçmişleri ile bağ kurmalarına ve o bölgede kültür devamlılığının sağlanmasına imkân tanıyacaktır. İşlevsizleşen sanayi alanlarındaki kültürel ve tarihi değerlerin korunarak işlevlendirilmesi, bu alanların kent parklarına dönüştürülerek değerlendirilmesi kent için iyi bir fırsat olacağından insanlarda hoşnutluk yaratacaktır. Kentsel mekânda işlevini tamamlayan sanayi alanlarının genellikle kent merkezlerinde yer almaları buraları erişilebilir kılmaktadır ve mekânsal büyüklükleri kent nüfusuna hizmette yeterlilik sağlayacağından kent parkları için elverişlilik sağlamaktadır. Yoğun nüfus baskısı altındaki kentlerde kent parkları önemli bir gereksinim olup insanların dinlenme, eğlenme, çeşitli aktivitelerini gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadır [34].

Güder [35] ise; farklı bir yaklaşım ortaya koyarak, Türkiye'deki organize sanayi bölgeleri ve endüstriyel bölgelerin, endüstriyel çeşitlilik ve işbirliklerinin sağlandığı, enerji ve su verimliliğinin maksimum düzeyde atık oluşumunun ise minimum düzeyde olduğu ekolojik endüstriyel parklar olarak tasarlanması ve işletilmesiyle hem çevresel kriterler sağlanacak hem de küresel piyasalar ile rekabet edebilecek sanayi üretimleri gerçekleştirebileceğini ileri sürmüştür.

Eskişehir'de endüstri bölgelerinden olan ve çalışma kapsamında endüstriyel parklara dönüşümü örnek olarak gösterilen TULOMSAŞ konumu itibari ile kentin merkezinde Porsuk Çayı'na çok yakın bir noktada bulunmaktadır. Bu alanın ilerleyen zamanlarda işlevini tamamlamasıyla birlikte yeniden kamusal mekân olarak kazandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda geçmişten günümüze kadar uzanan tarihi değere sahip olan bu mekânda yapılacak olan yeni bir düzenleme ile birlikte, tarihi ve kültürel değerlere sahip çıkılarak kent halkının boş zamanlarını geçirmede ve kentliye yoğun yapılaşmaların arasında ferah bir ortam yaratılması amacıyla endüstriyel parklara dönüşüm fikri desteklenebilir. Bu alan içerisinde yer alan tren rayları, trenler, hangarlar gibi kullanımlar, yeniden yapılacak olan tasarım ile birlikte korunarak High Line örneğinde olduğu gibi bir kent parkına dönüşmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak endüstriyel alanların, faaliyetlerini tamamladıktan sonra da kentler ve kentiler için ekonomik, sosyal, görsel, rekreatif anlamda önem taşıdıkları görülmektedir. Bu alanların rekreasyon parklarına/alanlarına dönüşümü ile yeni kentsel mekanlar, sosyal ortamlar yaratılabileceği gibi kentin tarihsel belleği ve bu alanların kente kazandırdığı doku korunmuş, ayrıca kentlerin ihtiyaç duyduğu açık ve yeşil alan sistemine de olumlu katkılar sağlanmış olacaktır.

V. KAYNAKLAR

- [1] F. Başkaya, A. Yıldızcı *itiüdergisi/a.* **10(1)** (2011) 116-124.
- [2] B. Yerliyurt, E. Aysu *MEGARON YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi* **3(2)** (2008) 194-205.
- [3] H. Saygı, *Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit Sekapark*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara-Türkiye, (2008).
- [4] D. Oğuz, H. Saygı, N. Akpınar *Coğrafi Bilimler Dergisi* **8(2)** (2010) 157-167.

- [5] H.B. Tolga, *Endüstriyel Alanların Dönüşümü, Kentsel Mekana Etkileri: Beykoz Kundura Ve Deri Fabrikası İçin Bir Dönüşüm Senaryosu*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul-Türkiye, (2006).
- [6] H. Büyüköz, *Kentsel Mekanda İşlevsizleşen Sanayi Alanlarının Park Alanlarına Dönüştürülmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul-Türkiye, (2013).
- [7] N. Koçan *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi* **1(3)** (2011) 124-138.
- [8] Anonim, www.kocaeli.bel.tr/images/Content/3dSanaltur/kocaeli360SanalTur/seka/ (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [9] Anonim, www.kocaeli.bel.tr/images/Content/3dSanaltur/kocaeli360SanalTur/seka/ (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [10] Anonim, http://tr.wikipedia.org/wiki/Landschaftspark_Duisburg-Nord (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [11] Anonim, assets.latzundpartner.de/media/cache/c0/01/c00188182e399c3391495eb77287277d.jpg (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [12] Anonim, en.wikipedia.org/wiki/Battersea_Power_Station#2012_redevelopment_plans (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [13] Anonim, upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Battersea_Power_Station_in_London_%282006%29.jpg (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [14] Anonim, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Havagaz%C4%B1> (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [15] Anonim, www.izmir.bel.tr/Kultursanat/EtkinlikMerkezleri/TarihiHavagaziFabrikasi (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [16] Anonim, www.haberaile.com/pictures/news/havagazi-restorasyonuna-bir-odul-daha-59908.jpg (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [17] Anonim, http://tr.wikipedia.org/wiki/Maltepe_Havagaz%C4%B1_Fabrikas%C4%B1 (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [18] Anonim, http://www.goethe.de/ins/tr/ank/pro/urbanspaces/web/gasfabrik_1_gr.jpg (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [19] Anonim, http://tr.wikipedia.org/wiki/High_Line_%28New_York_City%29 (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [20] S. Kaya, *Amerika Fotoğraf Arşivi*, (2014).
- [21] Anonim, <http://zonguldak.bel.tr/lavuar-alani-duzenlemesi.html> (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [22] Anonim, v3.arkitera.com/UserFiles/Image/competitionproject/zonguldak/01odul.jpg (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).

- [23] E. Tezcan, <http://www.hafelegateway.com/2015/04/24/post-endustriyel-park/> (*Erişim tarihi: 2nd of June, 2015*).
- [24] E. Ö. Aydın *Mimarlık Dergisi* **378** (2014).
- [26] Anonim, tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Lokomotif_ve_Motor_Sanayii_A.%C5%9E (*Erişim tarihi: 1st of March, 2015*).
- [27] R. Keleş, *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları, (2008).
- [28] P. Köylü, T.D. Kiper, *Kent Kimliğini Oluşturan Değerler ve Kimliksizleşme Üzerine Örneklemeler*, **TMMOB PMO Peyzaj Mimarlığı Kongresi 3. Kongresi**, Antalya-Türkiye (2007).
- [29] M. Yılmaz, *Endüstriyel Alanların Rehabilitasyonu*, Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul-Türkiye, (2015).
- [30] D. Güzel, *Kentsel Yenileme Bağlamında Endüstri Alanlarının Dönüşümü Ve Tarihi Seka Fabrikası Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli-Türkiye, (2010).
- [31] C. Uyanık, *Sürdürülebilirlik Bağlamında Endüstri Alanlarının Yeniden Kullanımı Ve Adapazarı Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul-Türkiye, (2011).
- [32] H. Dağ, S. Özberk *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* **9(2)** (2012) 147-166.
- [33] C. Güneri, *Sanayi Kentlerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi: Karabük Örneği*, Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi, Ankara-Türkiye (2013).
- [34] H. Büyükköz, *Kentsel Mekanda İşlevsizleşen Sanayi Alanlarının Park Alanlarına Dönüştürülmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul-Türkiye, (2013).
- [35] E. Güder, *Türkiye'deki Organize Sanayi Bölgeleri Ve Endüstri Bölgelerinin Eko Endüstriyel Parklara Dönüşümü*, **V. Ulusal Verimlilik Kongresi**, Ankara-Türkiye, (2013).
- [36] B. Günay, *Urban Desing is a Public Policy*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara-Türkiye, (1999).
- [37] E. Tatlıdil, *Toplum, Eğitim Ve Öğretmen*, EÜ. Ed. Fak. Yayını,71, İzmir-Türkiye, (1993).
- [38] Anonim, http://mavikocaeli.com.tr/images/IMG_0043.JPG (*Erişim tarihi: 20th of July, 2015*).
- [39] Anonim, http://courses.umass.edu/latour/Germany/tnickerson/images/large/plants_lg.jpg (*Erişim tarihi: 20th of July, 2015*).
- [40] Anonim, <https://architectureas.files.wordpress.com/2012/02/battersea-power-station.jpg> (*Erişim tarihi: 20th of July, 2015*).
- [41] Anonim, <http://www.fotokritik.com/2908889/tarihi-izmir-havagazi-fabrikasi> (*Erişim tarihi: 20th of July, 2015*).
- [42] Anonim, http://www.museumofthecity.org/wp-content/uploads/2014/03/N17thStreet_HighLine.jpg (*Erişim tarihi: 20th of July, 2015*).

- [43] Anonim, www.yapi.com.tr/Uploads/HaberMedya/2010/haberler/81425_zonguldak_lavuar-480x268.jpg (*Erişim tarihi: 20th of July, 2015*).
- [44] Anonim, <http://static.panoramio.com/photos/large/17584469.jpg> (*Erişim tarihi: 20th of July, 2015*).